

ности человечества самостоятельно осуществит скорейший духовный переворот и ожиданием высшей помощи в эпоху конца мира. Однако и здесь он заявляет о минимализации функций государства.

Сделаем выводы. Рассмотрев эволюцию представлений Бердяева о государстве и выявляя её концептуальное основание, можно констатировать, что реальность государства здесь носит временный и функциональный характер. Государство служит сдерживанию злых наклонностей людей, не достигших совершенной устремленности к Богу, а также организует приспособление человека к вызовам окружающей среды. Оценивая данную концепцию, мы полагаем, что Бердяев недооценивает роль механизмов общественной саморегуляции. В целом можно констатировать, что в своём стремлении к духовному и потустороннему, он отвергает материальное и посюстороннее, но отвергает не для всех, а для избранных людей духа. Именно этот пафос скрыт в смысле самого названия последней написанной им работы "Царство Духа и царство кесаря". Проведенное рассмотрение эволюции концепции государства у Бердяева позволяет нам по-новому подойти к анализу и интерпретации его концепции права. Бердяев убедительно аргументирует позицию, разоблачающую концепции духовной сущности государства, что важно для осознания в современной Украине.

Использованная литература:

1. Porret Eugene. Berdiaeff. Prophete des temps nouveau. Neuchatel-Paris, 1951. - 180 p.
2. Lowrie Donald A. REBELLIOUS PROPHET: A Life of Nicolai Berdyaev. New York: Harper & Brothers, 1960. - 310 p.
3. Бердяев Н. А. О назначении человека / Бердяев Н. А. - М.: Республика, 1993. - 383 с. - (Библиотека этической мысли).

УДК 343.9:343.988:343.85

А.О. Джужа

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВІКТИМІЗАЦІЇ ЯК РІЗНОВИД У ПРОФІЛАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглядаються питання кримінологічних засад віктимізації як різновиду профілактичної діяльності

Ключові слова: *віктимізація, профілактична діяльність, кримінологічні засади, злочин, жертва.*

В статье рассматриваются вопросы криминологических основ виктимизации как разновидности профилактической деятельности

Ключевые слова: *виктимизация, профилактическая деятельность, криминологические основы, преступление, жертва.*

In the article the questions of criminology bases of victim are considered as varieties of prophylactic activity

Key words: victim, prophylactic activity, criminology bases, crime, victim

На фоні загострення соціально-політичних проблем і протиріч, які виступають джерелом віктимізації українських громадян, наростає її криміногенна складова, викликана активізацією злочинності, що робить замах на права, свободи та інтереси особи. У своїй сукупності кримінальні процеси такої властивості уражають різні соціальні прошарки і групи населення, стимулюючи одночасно зростання їхнього віктимологічного потенціалу. При цьому процес інтенсивної віктимізації населення протікає не просто симетрично щодо криміногенних проявів: змінюється структура віктимності населення, трансформуються та інтенсифікуються його розподіл по соціальних групах [1].

На жаль у вітчизняній та у зарубіжній віктимологічній літературі недостатньо робіт [2] спеціально присвячених з'ясуванню особливостей віктимності соціальних статусів по відношенню до найважливіших тенденцій сучасної стратифікації суспільства.

Вітчизняні віктимологи [3], переважно, розглядають питання індивідуальної та групової віктимності щодо того або іншого виду злочину (насильницьких злочинів проти особи, шахрайства, комп'ютерної злочинності, злочинності на автотранспорті і т.п.). Зарубіжні вчені [4, с. 261] зосереджені на питаннях віктимності соціальних статусів у різних сферах життєдіяльності: найманій праці, побутової, сексуальної і т.п. Недостатньо вивчені і вимагають глибокого дослідження зміни сучасних параметрів віктимології соціальних статусів, що відносяться до традиційно віктимних, а також тих, які набувають цих якостей під впливом глобалізаційних процесів, а також під впливом на процес віктимізації населення, міграції, урбанізації, соціалізації і десоціалізації. Актуальним, є порівняльний аналіз особливостей віктимних соціальних статусів в Україні та на Заході, визначення віктимного потенціалу загроз міжнародного тероризму, аналіз впливу на віктимність окремих соціальних груп транснаціональної злочинності, що набирає особливого впливу останніми роками.

Таким чином, утворюється і зміцнюється відносно нова для науки кримінології проблема кримінологічно-віктимогенної стратифікації суспільства, що вимагає самостійного дослідження як на рівні теорії кримінології, так і практики запобігання злочинам.

При цьому вектори розвитку суспільства початку XXI століття складаються в силовому полі взаємовідношень двох основних чинників:

- наслідками демонтажу соціалістичної моделі розвитку суспільства;
- впливом тих тенденцій сучасного суспільства, які прийнято позначати поняттям глобалізації.

Дія першого чинника зумовила появу цілого комплексу негативних процесів, які в майбутній перспективі розвитку суспільства можуть стати

незворотними. По-перше, це стратифікаційний хаос, що проявився для більшості громадян у зростанні соціальної незахищеності, втраті соціальних орієнтирів, маргінальності і десоціалізації. По-друге, різке зниження рівня життя населення, формування феномена хронічної бідності. По-третє, політизація соціальних і міжетнічних конфліктів. По-четверте, девальвація традиційних етично-правових цінностей та ідеалів. Ці та інші негативні процеси і явища, при несприятливих важелях державного управління привели до різкого зростання ступеня кримінальних загроз для населення і відповідно, його інтенсивної віктимізації [5].

Злочинність як відомо, не має національності. Теж саме можна сказати і про її соціально-класову приналежність. Вчення про кримінологічну віктимологію, навпаки, засновано на визнанні будь-якої людини потенційною жертвою злочину, виходячи перш за все, з її якостей представника тієї або іншої етнічної, або соціальної групи. Це багато в чому обумовлено зростанням у всьому світі, включаючи й Україну, процесів міжетнічної і межконфесійної напруженості, конфліктності, протиставлення, часто набуваючих кримінологічного характеру. Перспектива девіктимізації буде для особи тим більше досяжна, чим більш детально вчені-кримінологи зможуть виявити всі загрози кримінального характеру, щодо яких особа вражена як представник будь-якої певної соціальної групи. Це безумовно, відкриває перед кримінологічно-віктимологічним вченням шлях до інтеграції соціологічних і соціально-правових знань [6, с. 209-218].

Історія розвитку кримінологічних вчень, їх становлення в сучасній віктимологічній теорії і практиці повинна стимулювати кримінологію на пізнання багатьох соціальних характеристик реальних та потенційних жертв злочинів (соціальний статус, місце невиробничих, побутових, сімейних, та інших міжособових відносин), що підвищують вірогідність злочинного посягання відносно конкретної особи, яка є представником певної соціальної групи (страти). У центрі таких досліджень знаходиться саме статус людини у суспільстві, можливість вчинення проти нього злочинів певного виду, що підвищує, співвідношення віктимстворюючих чинників соціального та індивідуального порядку, способу життя та поведінки індивіда. Вивчення результатів дослідження вітчизняних і зарубіжних віктимологів, кримінологів, соціологів, психологів, правознавців [7] дозволяє зробити висновок про існування суспільного попиту на систематичне і різностороннє виникнення проблем, пов'язаних з визначенням параметрів соціальних статусів, сприяючих перетворенню їх представників в об'єкти злочинних посягань. Зростання уваги до даних аспектів віктимологічного дослідження потенційних і актуальних жертв злочину пов'язано з масштабними змінами в соціальній структурі суспільства, обумовленими як внутрішніми закономірностями розвитку соціумів, так і глобалізаційними процесами, що торкаються практично усієї країни.

Віктимність – це природна властивість окремих людей. "Невіктимна особа" теж може стати жертвою злочину, і не тільки від особистих, але й від зовнішніх, по відношенню до неї, чинників.

На сьогоднішній день у вітчизняній віктимології прийнято розрізняти індивідуальну, видову, групову і масову віктимність [8]. Остання, точніше за все визначається ступенем "ураження" населення, що проявляється у безлічі різнохарактерних індивідуальних віктимних проявів, що детермінують вчинення злочинів і спричинення шкоди. Таким чином, групова віктимність є певним елементом масової віктимності.

Групова віктимність виступає як специфічна характеристика окремих категорій населення, що володіють схожими соціальними, демографічними, психологічними, біофізичними та іншими якостями, що вказує на ступінь їх схильності при певних обставинах ставати жертвами злочину. Необхідність виділення в особливу категорію масової віктимності викликана перш за все станом злочинності на сьогодні, процесом криміналізації нових суспільно небезпечних діянь, жертвами яких стають цілі групи громадян, об'єднаних за будь-якими схожими ознаками. Такими ознаками можуть бути, наприклад, місце проживання, національність, стать і т. д. Потрібно враховувати і те, що людина стає віктимною і, зрештою, віктимізується, як правило, саме через те, що є членом якої-небудь групи або суспільства. Запобігти такій потенційній віктимізації, тобто реалізувати мету віктимологічної профілактики, можливо за допомогою тієї групи до якої відноситься особа, за умови відповідного правового виховання.

У сучасній літературі методологічно, і онтологічно віктимність пропонується розглядати як феномен, що реалізує себе на трьох рівнях: індивідуальному, особливому і загальному.

На індивідуальному рівні віктимність проявляється у злочинних діях з нанесенням шкоди, або залишається потенційною можливістю окремої особи стати жертвою злочину за певних умов та обставин. На другому, особливому, рівні можна розглядати віктимність окремих груп населення (жінок, дітей, осіб похилого віку, мігрантів), або в окремих сферах суспільного життя (побутова, професійна). На третьому, загальному рівні віктимність розуміється як масове явище [9].

Якщо прийняти класифікацію видів віктимності, запропоновану А.Л. Репецькою: 1) віктимогенна деформація особи; 2) професійна або рольова віктимність; 3) вікова віктимність; 4) "віктимологічна-патологія", то питання про ступінь віктимності соціальних страт може бути конкретизований визначенням того, який з цих видів є характерним для даної страти, яким чином в даній страті поєднуються один з одним різні види віктимності. Таким чином, можна виявити не тільки страти з підвищеною або зниженою віктимністю, але і назвати властивий для них тип віктимності [10].

Перспективним виявляється досвід розгляду віктимності як форми відхилення від норм і правил безпечної поведінки, оскільки такий підхід припускає можливість класифікації форм віктимної активності залежно від інтенсивності такого відхилення, а також можливість дослідження соціальних умов, що визначають віктимність осіб. Вперше таку спробу зробив Д.В. Рівман [8], який зазначив, що існує нульовий рівень, нормальна, середня і потенційна віктимність усіх членів соціальної групи, що обумовлена існуванням у суспільстві злочинності.

Особа не набуває якості віктимності, вона просто не може бути не віктимною. Якщо конкретизувати цю думку, то слід визнати наявність специфічного "фону віктимності", властивого кожній соціальній групі та вражаючу осіб, які до неї належать. "Фон віктимності" є динамічною категорією, що фіксує якісно-кількісні параметри соціальних процесів криміналізації соціуму, стосовно конкретної соціальної групи.

Розширеним поняттям віктимності є поняття віктимізації, що означає процес, або результат підвищення рівня віктимності особи або суспільства [11, с. 42-43]. Реалізація процесу віктимізації як рухомого та динамічного явища у своїй більшості проявляється обумовленою взаємодією різних складових компонентів. Причини віктимізації - це сукупність обставин у житті людей і суспільства, що детермінують процес перетворення даної особи у жертву злочину, або сприяють реалізації цього процесу. Умовами віктимізації є різноманітні явища об'єктивного і суб'єктивного характеру, що нарощують ступінь віктимності, істотно полегшують можливість виникнення конфліктів, нагнітають ескалацію віктимогенної ситуації. Причини та умови віктимізації населення виявляються як на масовому (політичні, соціально-економічні, культурно-інформаційні), так і на індивідуально-груповому рівнях. Віктимізація на одиничному рівні повинна характеризуватися даними про вид злочину, час, місце і спосіб його вчинення, соціально-демографічні, психофізіологічні, правові та інші особливості потерпілого. Складання і співставлення зазначених характеристик у рамках кримінологічного дослідження при активному використанні методологічного інструментарію і даних соціологічної науки дозволяє вченим одержувати розширену інформацію про особливості віктимізації соціальних груп, що мала місце на певній території за певний проміжок часу. В такому контексті нерідко можна зустріти трактування віктимізації як процесу перетворення особи в жертву злочину і результат цього процесу як на масовому, так і на одиничному рівні [12].

Використана література:

1. Плешаков В.А. Понятие и виды угроз криминальной безопасности // Криминологический журнал, 2006. - № 10.
2. Вишневецкий К.В. Криминогенная виктимология социальных статусов в современном обществе. Краснодар : Краснодарская академия МВД России, 2005.

3. Кримінологічна віктимологія: Навч. посібник / Моїсєєв Є.М., Джу́жа О.М., Васи́левич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джу́жі. – К.: Атіка, 2006. – 352 с.
4. Ривман Д.В., Устинов В.С. Віктимологія. – СПб: Издательство "Юридический центр Пресс", 2000. – С. 261.
5. Туляков В.А. Віктимологія (социальные и криминологические проблемы). – Одесса, Юридическая литература, 2000. – 336 с.
6. Плешаков В.А. Криминологическая безопасность и система ее обеспечения в современных условиях // Россия в современном мире: проблемы, поиск, решения : Научные труды ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, Выпуск, 2005. М. : ИМПЭ им. А.С. Грибоедова, 2005. – С. 209-218.
7. Христи́нко В.Е. Психология поведения жертвы. – Ростов н/Д: "Феникс", 2004. – 416 с.
8. Ривман Д.В. Криминальная ви́ктимологія. – СПб.: Питер, 2002. – 304 с.
9. Ві́ктимологія : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности "Юриспруденция" / Т.В. Варчук, К.В. Ви́шневский; под ред. С.Я. Лебедева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009. – 191 с.
10. Репецкая А.Л. Виновное поведение потерпевшего и принцип справедливости в уголовной политике. Иркутск, 1994.
11. Крими́нологія : навчальний посібник / О.М. Джу́жа, В.В. Васи́левич, О.Г. Колб та ін. ; За заг. ред проф. Джу́жі О.М. – К. : Атіка, 2009. – 312 с. – С. 42-43.
12. Методика крими́нологічного аналізу злочинності в Україні / О.М. Джу́жа, О.Г. Му́лик, В.В. Васи́левич та ін. : За заг. ред. О.М. Джу́жі. – К. : КНУВС, 2006. – С. 142.

УДК 343.1

С.М. Смоков

■ **ЕЩЕ РАЗ О РЕФОРМЕ УГОЛОВНОГО**
■ **СУДОПРОИЗВОДСТВА В УКРАИНЕ**

Стаття присвячена проблемі реформування чинного кримінально-процесуального законодавства, що разом зі значними недоліками під час його застосування, обумовлених недосконалістю сучасного підходу та розуміння суб'єктами кримінального процесу свого місця та ролі у ньому привели до глибокої кризи правоохоронної системи в державі.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінально-процесуальне законодавство, дізнання, досудове слідство, потерпілий, обвинувачений, слідчий, прокурор, суддя, реформування, запобіжний захід.

Статья посвящена проблеме реформирования действующего уголовно-процессуального законодательства, что вместе со значительными недостатками во время его применения, обусловленных несовершенством современного подхода и понимания субъектами уголовного процесса своего места и роли в нем привели к глубокому кризису правоохранительной системы в государстве.

Ключевые слова: уголовный процесс, уголовно-процессуальное законодательство, дознание, досудебное следствие, пострадавший, обвиняемый, следователь, прокурор, судья, реформирование, мера пресечения.